

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-256-263

Марина ВОЛОШИНА®
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПИТАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Стаття висвітлює стан наукової розробленості проблем протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні та основних напрямів їх наукових досліджень. Аналізуються основні положення сучасних наукових розробок у галузях кримінального права, кримінології, криміналістики, теорії оперативно-розшукової діяльності. Автор, на підставі аналізу існуючих наукових точок зору, результатів особистого дослідження висвітлює власну позицію до означеного питання та пропонує якісно нові підходи до визначення перспективних напрямів наукових розробок питань оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні.

Ключові слова: злочинність, корисливо-насильницькі злочини, мотиви вчинення злочинів, оперативно-розшукова діяльність, протидія злочинам.

Постановка проблеми. Одним із міжнародних критеріїв оцінювання рівня цивілізованості держави, утвердження в ній європейських цінностей і демократичних ідеалів є стан законності та правопорядку, захищеність громадян від злочинних посягань. Разом із тим, сьогодні науковці стверджують, що сучасні кількісні та якісні зміни показників злочинності в Україні обумовлені значною кількістю факторів – соціально-економічного, політичного, військового характеру [1, с. 225]. Економічна нестабільність, правовий нігілізм, незадоволення населення результатами реформ у соціально-економічній сфері, слабкість правоохоронної системи тощо [1, с. 226] – усі ці та інші чинники, враховуючи бойові дії на Сході нашої країни, що супроводжуються неконтрольованим обігом вогнепальної зброї та вибухівки на території держави, призводять до кардинальних змін у характері злочинних посягань корисливо-насильницького спрямування у бік підвищення агресивності. Аналіз статистичних даних свідчить, що значний масив правопорушень продовжують складати саме корисливо-насильницькі злочини. За період 2015 – 2019 роки на території України було зареєстровано 232368 грабежів, 41298 розбоїв та 3648 вимагань [11]. Ми погоджуємося з точкою зору науковців, які стверджують, що корисливо-насильницька злочинність є нині однією з найбільших загроз для системи внутрішньої безпеки, життя та здоров'я, майна громадян [3, с. 52].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблеми протидії корисливо-насильницьким злочинам досліджувалися в роботах С. В. Албула, А. В. Андрушка, А. В. Баб'яка, В. С. Батиргарєєвої, А. Ф. Белінського, Б. М. Головкина, С. В. Дьоменка, В. П. Захарова, І. В. Іваненка, М. Г. Колодяжного, М. Й. Коржанського, П. С. Матишевського, С. В. Нікітенка, Д. Й. Никифорчука, Д. В. Петрова, О. О. Подобного, О. М. Поповича, М. В. Стащак, В. В. Тищенко, В. І. Холостова, В. В. Шендрика, Н. В. Яницької та багатьох інших науковців.

Проблемні аспекти протидії корисливо-насильницькій злочинності привертати та продовжують привертати увагу значної кількості науковців – фахівців у галузі кримінального права, криміналістики, кримінального процесу, кримінології, оперативно-розшукової діяльності тощо. Аналіз їхніх наукових здобутків свідчить про значний внесок у формування напрямів протидії цим злочинам. Багатоплановість проблемних питань пояснює, на наш погляд, і різноплановість наукових розробок.

Отже, **метою** статті є аналіз сучасного стану наукової розробленості проблем оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні та окрес-

© Волошина М. О., 2020
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9416-6885>
voloshka0033@gmail.com

лення перспективних напрямів наукових досліджень питань оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. У монографії «Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз» С. В. Албул досліджує комплекс питань щодо етіологічних, феноменологічних особливостей та закономірностей корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземців в Україні; вивчає природу, закономірності й особливості віктимізації та віктимності іноземців в Україні. Науковцем докладно висвітлюється комплекс питань теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з розробкою організаційно-правових заходів боротьби зі злочинністю відносно іноземців, надано кримінологічну характеристику корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземних громадян в Україні, розкрито їх чинники, рівні, структуру та географію, викладено аналіз стану латентності, а також розкрито відомості щодо особи злочинця та жертви злочину [2]. У низці наукових праць («Насильство при вчиненні корисливо-насильницьких злочинів проти власності тощо») С. В. Албул, досліджуючи особливості вчинення корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземців в Україні, розглядає й кореляційну залежність динаміки таких злочинів від рівнів міграційних процесів, виокремлює їх регіональну специфіку.

Дослідження В. С. Батиргарєєвої присвячені питанням кримінологічної характеристики та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло [7]. У свою чергу, сфера наукових інтересів Б. М. Головкина охоплювала феномен, детермінацію та напрями запобігання корисливій насильницькій злочинності в Україні [9]. Питанням, що стосуються кримінологічного аналізу корисливо-насильницьких злочинів, їх ознак, детермінації та соціальної обумовленості присвячені ґрунтовні праці таких науковців, як А. Ф. Белінський та М. Й. Коржанський («Корислива злочинна діяльність», 1998 р.) [13], С. В. Нікітенко («Профілактика корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії», 2004 р.) [17], О. М. Попович («Кримінологічна характеристика групових корисливо-насильницьких злочинів та їх попередження органами внутрішніх справ», 2000 р.) [22].

Кримінально-правовим аспектам кваліфікації та відповідальності за корисливо-насильницькі злочини присвячені роботи В. А. Владимірова і В. І. Холостова [8]. Проблемним аспектам кримінально-правового та кримінологічного аналізу окремих видів корисливо-насильницьких злочинів присвятили свої наукові доробки такі вітчизняні вчені, як С. В. Дьоменко («Вимагання: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз», 2006 р.) [10], М. Г. Колодяжний («Кримінологічна характеристика та запобігання вимаганням, поєднаним із насильством», 2010 р.) [12], Д. В. Петров («Кримінологічна характеристика та запобігання грабежам і розбоям, що вчиняються неповнолітніми у громадських місцях», 2015 р.) [20], Н. В. Яницька («Групова корисливо-насильницька злочинність молоді і її попередження», 2000 р.) [27].

Суттєвий внесок у вирішення актуальних проблем протидії корисливо-насильницьким злочинам у різні часи внесли вчені-криміналісти та процесуалісти – Ю. П. Аленін, Б. Ю. Бистрицький, І. Л. Калімбет, П. К. Кривошеїн, Ю. А. Кричун, В. М. Мельничок, В. В. Тіщенко, А. В. Хірсін, Г. В. Щербакова та інші. Серед вітчизняних науковців-криміналістів слід визначити роботи таких вчених, як Ю. П. Аленін («Про класифікацію очагів корисливо-насильницьких злочинів», 1993 р.) [5], П. К. Кривошеїн («Розслідування розбійних нападів», 1990 р.) [14], В. В. Мельничок («Розслідування вимагання в сучасних умовах», 1998 р.) [16], які присвячені питанням комплексного криміналістичного аналізу корисливо-насильницьких злочинів та методикам їх розслідування на той час.

На наш погляд, особливої уваги заслуговують наукові праці професора В. В. Тіщенка – «Криміналістична характеристика корисливо-насильницької злочинної діяльності» (1993 р.), «Правові та організаційні можливості використання відомостей, отриманих в ході оперативно-розшукових заходів, для розкриття корисливо-насильницьких злочинів» (1996 р.), «Механізм вчинення корисливо-насильницьких злочинів» (2000 р.), «Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз» (2002 р.) та дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів» (2003 р.) [24]. Серед значних доробок науковця слід відмітити розроблення поняття криміналістичної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, аналіз її структури та елементів (суб'єктів, об'єктів, обстановки та механізму вчинення), вироблення теоретичної

концепції та принципів розробки приватних методик розслідування таких злочинів. При цьому розслідування розглядається автором як системна інформаційно-пізнавальна діяльність та як діяльність організаційно-управлінська. Крім цього, продовжено розвиток таких напрямів, як: криміналістичний аналіз слідчих ситуацій (оцінка первинної інформації, висування та перевірка версій тощо), вирішення типових завдань початкового етапу розслідування, організація взаємодії слідчих з оперативними підрозділами, програмування подальшого етапу розслідування тощо.

Заслужують на увагу й дисертаційні дослідження, підготовлені Ю. А. Кричуном «Основи виявлення та розслідування корисливо-насильницьких злочинів» (2005 р.) [15], А. В. Хірсіним «Криміналістичне забезпечення розслідування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності» (2006 р.) [25] та Г. В. Щербаковою «Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян» (2006 р.) [26]. Разом із тим, слід зазначити, що вказані наукові праці стосовно процесуальних особливостей розслідування корисливо-насильницьких злочинів та його криміналістичного забезпечення були підготовлені за часів чинності старого Кримінально-процесуального кодексу України. За період чинності Кримінального процесуального кодексу України, прийнятого Верховною Радою України 13 квітня 2012 р., були підготовлені наукові дослідження Б. Ю. Бистрицького «Розслідування грабежів, учинених неповнолітніми» (2016 р.), І. Л. Калімбета «Розслідування групових корисливо-насильницьких злочинів неповнолітніх» (2017 р.), які, хоча і враховували положення нового процесуального закону, але стосувалися лише певної категорії вказаних кримінальних правопорушень.

У різні часи питанням організації і тактики протидії корисливо-насильницьким злочинам були присвячені праці багатьох науковців у галузі оперативно-розшукової діяльності, серед яких слід відзначити докторів юридичних наук К. В. Антонова, О. М. Бандурку, В. О. Біляєва, М. П. Водько, В. Я. Горбачевського, М. Л. Грібова, Е. О. Дідоренка, В. П. Захарова, І. П. Козаченка, Д. Й. Никифорчука, В. Л. Ортинського, О. О. Подобного, М. Б. Саакяна, М. В. Стацака, В. Є. Тарасенка, В. В. Шендрика. Окремим оперативно-розшуковим аспектам вказаної проблематики присвячені роботи С. В. Албула, А. В. Баб'яка, В. А. Грабельникова, О. О. Дерев'ягіна, О. І. Козаченка, А. Г. Лісового, О. В. Нікітіна, В. В. Приловського, В. М. Рудіка, В. М. Сілюкова, В. Г. Телійчука та ін.

Питання оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам тривалий час ставали предметом наукових розробок вчених. З урахуванням часу підготовки цих робіт, криміногенної ситуації того часу, чинного законодавства та інших складових, сьогодні більшість з них становить виключно теоретичну цінність, як базовий потенціал та підґрунтя для порівняльного аналізу. Так, інтерес представляють роботи В. А. Пашковського «Проблеми боротьби з крадіжками, грабежами та розбоями», яка була видана у 1980 р. [19], Б. П. Смагоринського «Оперативно-розшукова тактика та організація розкриття крадіжок, грабежів, розбійних нападів та шахрайств», видана у 1986 р. [23]. Докладно надаючи оперативно-розшукову характеристику цих злочинів, науковці пропонують конкретні рекомендації щодо протидії оперативно-розшуковими заходами.

На теренах незалежної України значна кількість вчених досліджувала проблемні питання оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам, результати цих досліджень опубліковані у дисертаційних роботах, наукових статтях і навчальних посібниках. Значний внесок у розробку наукових засад оперативно-розшукової протидії злочинам проти власності зробив професор О. О. Подобний. Підготовлене ним у 2013 р. дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук було присвячено теоретичним, правовим та організаційно-тактичним основам оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю [21]. На концептуальному рівні ним окреслено основні кримінологічні підходи щодо боротьби з корисливо-насильницькою організованою злочинністю; визначено межі кримінально-правової регламентації боротьби з корисливо-насильницькою організованою злочинністю; обґрунтовано місце оперативно-розшукової боротьби з корисливо-насильницькою організованою злочинністю в загальній теорії оперативно-розшукової діяльності; визначено співвідношення оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності в сучасних умовах реформування кримінального судочинства; запропоновано зміст оперативно-розшукової характеристики

ки корисливо-насильницької організованої злочинності; класифіковано корисливо-насильницькі організовані злочинні угруповання, визначено їх структурну побудову; окреслено соціально-психологічні особливості учасників корисливо-насильницьких організованих злочинних угруповань, запропоновано найбільш суттєві критерії класифікації конфліктів, що виникають у таких угрупованнях; обґрунтовано значення і взаємозв'язок субкультури та інфраструктури корисливо-насильницької організованої злочинності; систематизовано історичні етапи розвитку оперативних підрозділів по боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю; окреслено чинну систему й структуру оперативних підрозділів по боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю, їх вади та напрями оптимізації; виявлено недоліки у визначенні завдань і функцій системи оперативних підрозділів по боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю; визначено компетенцію працівників оперативних підрозділів, що здійснюють боротьбу з корисливо-насильницькою організованою злочинністю; окреслено проблеми взаємодії та координації оперативних підрозділів у боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю; визначено суб'єктів, об'єкти і пошукові ознаки оперативного пошуку корисливо-насильницької організованої злочинності, а також поняття, суб'єктів, види, завдання та перспективні напрями правоохоронної розвідки у зазначеній сфері; запропоновано шляхи вирішення сучасних проблем оперативної розробки корисливо-насильницьких організованих злочинних угруповань, окреслено завдання такої розробки та умови їх реалізації; обґрунтовано напрями оптимізації документування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності; класифіковано операції з реалізації матеріалів оперативної розробки корисливо-насильницьких організованих злочинних угруповань; визначено сутність оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства у провадженнях про корисливо-насильницьку організовану злочинну діяльність [21].

Питанням протидії корисливо-насильницьким злочинам присвятив свої наукові праці професор Д. Й. Нікіфорчук («Оперативно-розшукова характеристика бандитизму», 2000 р., «Боротьба оперативних підрозділів МВС України з бандитськими формуваннями», 2000 р., «Організація і тактика оперативної розробки бандитських формувань», 2002 р., «Протидія грабегам оперативними підрозділами МВС України», 2011 р. [18]).

Тактичні аспекти оперативно-розшукової протидії окремим видам корисливо-насильницьких злочинів присвячені праці А. В. Баб'яка, М. В. Стацака, В. В. Шендрика [6]. Питання оперативно-розшукової протидії злочинам проти власності, зокрема корисливо-насильницьким злочинам, вчиненим в районі проведення антитерористичної операції, аналізуються в колективній монографії С. В. Албула, О. Ю. Анциферова, В. В. Шендрика, Я. В. Стрелюка «Теоретично-прикладні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції» [4].

Необхідно, на наш погляд, вказати значну кількість дисертаційних досліджень, серед яких роботи М. Г. Богуславського «Організація і тактика оперативної розробки організованих злочинних груп корисливо-насильницького спрямування (за матеріалами підрозділів ГУБОЗ МВС України)», К. В. Драчової «Протидія грабегам та розбоям, які вчиняються неповнолітніми», О. І. Козаченка «Попередження та розкриття грабегів, поєднаних з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище», А. Г. Лісового «Організація й тактика попередження та розкриття розбійних нападів на об'єкти, що знаходяться під охороною (за матеріалами підрозділів карного розшуку МВС України)», В. В. Плукар «Тактичні основи розкриття розбоїв, вчинених організованими групами», В. В. Приловського «Організаційно-тактичні основи діяльності карного розшуку щодо попередження та розкриття корисливо-насильницьких злочинів», В. М. Рудіка «Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насильницькі злочини», В. О. Сілюкова «Організація і тактика розкриття серійних розбійних нападів», В. Г. Телійчука «Особливості попередження та розкриття оперативними підрозділами МВС України розбійних нападів на квартири громадян», В. В. Черепушачка «Взаємодія підрозділів карного розшуку з органами досудового слідства у протидії корисливо-насильницьким злочинам». Разом із тим, незважаючи на суттєвий науковий інтерес до проблемних аспектів оперативно-розшукової протидії злочинам проти власності, питання правових та організаційно-тактичних засад протидії злочинам проти власності туристів в Україні потребують, за нашим переконанням, подальших ґрунтовних досліджень. Значна кількість питань організації і тактики оперативно-

розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні нині залишається недостатньо розробленими.

Висновки. Вивчення дисертаційних і монографічних досліджень останніх років свідчить про недостатню розробленість загальних теоретичних та організаційно-тактичних питань оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні. Сьогодні залишаються невизначеними і не розробленими:

- питання нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам;
- визначення особливостей оперативно-розшукової характеристики корисливо-насильницьких злочинів в Україні;
- зміст і напрями вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам;
- напрями внутрішньої та зовнішньої взаємодії підрозділів Національної поліції у протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні;
- тактичні особливості оперативно-розшукових заходів з протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні тощо.

Викладене, на наше переконання, свідчить про актуальність і необхідність подальшого наукового розроблення питань оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Албул С. В. Аналітичний огляд проблем протидії злочинам проти власності туристів в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2018. Вип. 2. С. 225–235.
2. Албул С. В. Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз: монографія. Одеса : Видавець Букаєв В.В., 2009. 144 с.
3. Албул С. В., Демедюк Т. С., Користін О. Є. та ін. Протидія кримінальним правопорушенням підрозділами карного розшуку МВС України: навч. посібник. Одеса : ОДУВС, 2015. 354 с.
4. Албул С. В., Анциферов О. Ю., Стрелюк Я. В. та ін. Теоретично-прикладні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції: монограф. ; за заг. ред. С. М. Гусарова. Харків : ХНУВС, 2015. 356 с.
5. Аленин Ю. П., Тищенко В.В. О классификации очагов корыстно-насильственных преступлений. *Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе : межвуз. сб. науч. тр.* Одесса : ОГУ им. И. И. Мечникова, 1993. С. 56–61.
6. Баб'як А. В., Крепаков І. О., Омельченко О. С. та ін. Теорія і практика протидії вимагання оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України : монограф. Львів : Галицька видавнича спілка, 2012. 246 с.
7. Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 20 с.
8. Владимиров В. А., Холостов В. И. Ответственность за грабеж и личность грабителя: учеб. пособие. М. : ВНИИ МВД СССР, 1976. 340 с.
9. Головкин Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монограф. Харків : Право, 2011. 440 с.
10. Дьоменко С. В. Вимагання: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Акад. адвокатури України. Київ, 2006. 20 с.
11. Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2015–2019 роки : статистичний збірник. Київ : ВПЦ МВС України, 2019. 201 с.
12. Колодяжний М. Г. Кримінологічна характеристика та запобігання вимаганням, поєднаним із насильством : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Акад. адвокатури України. Харків, 2010. 20 с.
13. Коржанський М. Й., Белинський А.Ф. Корислива злочинна діяльність : монограф. Київ : Генеза, 1998. 358 с.
14. Кривошеин П. К. Расследование разбойных нападений : учеб. пособие. Киев : РИО МВД УССР, 1990. 218 с.
15. Кричун Ю. А. Основи виявлення та розслідування корисливо-насильницьких злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / ОЮІ ХНУВС. Одеса, 2005. 20 с.
16. Мельничок В. М. Розслідування вимагання в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 1998. 20 с.
17. Нікітенко С. В. Профілактика корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / ХНУВС. Харків, 2004. 214 с.
18. Никифорчук Д. Й., Василичук В. І., Козаченко О. І. та ін. Протидія грабегам оперативними підрозділами МВС України : навч. посібник ; за заг. ред. О. М. Джужі. Хмельницький: ХНУ, 2011. 115 с.
19. Пашковский В. А. Проблемы борьбы с кражами, грабежами и разбоями : учеб. пособие. М. : ВНИИ МВД СССР, 1980. 280 с.

20. Петров Д. В. Кримінологічна характеристика та запобігання грабеджам і розбоям, що вчиняються неповнолітніми у громадських місцях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015. 255 с.
21. Подобний О. О. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю : автореф. ... дис. д-ра юрид. наук : 12.00.09 / НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 40 с.
22. Попович О. М. Кримінологическая характеристика групповых корыстно-насильственных преступлений и их предупреждение органами внутренних дел : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Акад. МВД РФ. М., 2000. 165 с.
23. Смагоринский Б. П. Оперативно-розыскная тактика и организация раскрытия краж, грабежей, разбойных нападений и мошенничеств : учеб. пособие. Минск : МВШ МВД СССР, 1986. 78 с.
24. Тищенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / ОНЮА. Одеса, 2003. 445 с.
25. Хірсін А. В. Криміналістичне забезпечення розслідування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / КНУВС. Київ, 2006. 291 с.
26. Щербакова Г. В. Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / КНУВС. Київ, 2006. 200 с.
27. Яницька Н. В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді і її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НАВСУ. Київ, 2000. 20 с.

Надійшла до редакції 04.12.2020

References

1. Albul, S. V. (2018) Analytichnyy ohlyad problem protydyi zlochynam proty vlasnosti turystiv v Ukraini [Analytical review of the problems of combating crimes against tourists' property in Ukraine]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna*. Vyp. 2. S. 225–235. [in Ukr.]
2. Albul, S. V. (2009) Koryslyvo-nasylnyts'ki zlochyny vidnosno inozemtsiv v Ukraini: kryminolo-hichnyy analiz [Mercenary and violent crimes against foreigners in Ukraine: criminological analysis]: monohrafiya. Odesa : Vydavets' Bukayev V.V. 144 s. [in Ukr.]
3. Albul, S. V., Demedyuk, T. S., Korystin, O. Ye. ta in. (2015) Protydiya kryminal'nym pravoporushennyam pidrozdilamy karnoho rozshuku MVS Ukrainy [Counteraction to criminal offenses by criminal investigation units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: navch. posibnyk. Odesa : ODUVS. 354 s. [in Ukr.]
4. Albul, S. V., Antsyferov, O. Yu., Strelyuk, Ya. V. ta in. (2015) Teoretychno-prykladni zasady pro-tydyi pidrozdilamy karnoho rozshuku zlochynam proty vlasnosti u rayoni provedennya antyterrorystychnoy operatsiyi [Theoretical and applied principles of counteraction by criminal investigation units to crimes against property in the area of anti-terrorist operation] : monohraf. ; za zah. red. S. M. Husarova. Kharkiv : KHNUVS., 356 s. [in Ukr.]
5. Alenin, Yu. P., Tishchenko, V.V. (1993) O klassifikatsiyi ochagov korystno-nasilstvennykh prestupleniy [On classification of the centers of mercenary and violent crimes]. *Aktual'nyye problemy ugolovnogo protsessu i kriminalistiki na sovremennom etape : mezhvuz. sb. nauch. tr.* Odessa : OGU im. I. I. Mechnikova. S. 56–61. [in Russ.]
6. Babyak, A. V., Krepakov, I. O., Omel'chenko, O. S. ta in. (2012) Teoriya i praktyka protydyi vymahannya operatyvnymy pidrozdilamy orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy [Theory and practice of counteracting extortion by operational units of internal affairs bodies of Ukraine] : monohraf. L'viv : Halys'ka vydavnycha spilka. 246 s. [in Ukr.]
7. Batoryhareyeva, V. S. (2002) Kryminolohichna kharakterystyka ta poperedzhennya rozboiyiv, poyednanykh z pronyknennym u zhytlo [Criminological description and prevention of robberies combined with penetration into housing] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv. 20 s. [in Ukr.]
8. Vladimirov, V. A., Kholostov, V. I. (1976) Otvetstvennost' za grabezh i lichnost' grabitelya [Responsibility for robbery and the identity of the robber] : ucheb. posobyu. M. : VNII MVD SSSR. 340 s. [in Russ.]
9. Holovkin, B. M. (2011) Koryslyva nasylnyts'ka zlochynnist' v Ukraini: fenomen, determinatsiya, zapobihannya [Mercenary violent crime in Ukraine: phenomenon, determination, prevention] : monohraf. Kharkiv : Pravo., 440 s. [in Ukr.]
10. Dyomenko, S. V. (2006) Vymahannya: kryminal'no-pravovyy ta kryminolohichnyy analiz [Extortion: criminal law and criminological analysis] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Akad. advokatury Ukrainy. Kyiv. 20 s. [in Ukr.]
11. Zlochynnist' v Ukraini. Osnovni pokaznyky stanu ta struktury zlochynnosti za 2015–2019 roky [Crime in Ukraine. The main indicators of the state and structure of crime in 2015–2019] : statystychnyy zbirnyk. Kyiv : VPTS MVS Ukrainy, 2019. 201 s. [in Ukr.]
12. Kolodyazhnyy, M. H. (2010) Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannya vymahannym, poyednanym iz nasyilstvom [Criminological characteristics and prevention of extortion combined with violence] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Akad. advokatury Ukrainy. Kharkiv. 20 s. [in Ukr.]
13. Korzhans'kyi, M. Yo., Belyns'kyi, A. F. (1998) Koryslyva zlochylna diyal'nist [Mercenary

- criminal activity] : monohraf. Kyiv : Heneza. 358 s. [in Ukr.]
14. Kryvoshein, P. K. (1990) *Rassledovaniye razboynykh napadeniy* [Investigation of robberies] : ucheb. posobiye. Kiev : RIO MVD USSR. 218 s. [in Russ.]
15. Krychun, Yu. A. (2005) *Osnovy vyyavlennya ta rozsliduvannya koryslyvo-nasyl'nyts'kykh zlochyniv* [Fundamentals of detection and investigation of mercenary and violent crimes] : avtoref. dys. ...kand. yuryd. nauk : 21.07.04 / OYuI KhNUVS. Odesa. 20 s. [in Ukr.]
16. Mel'nychok, V. M. (1998) *Rozsliduvannya vymahannya v suchasnykh umovakh* [Investigation of extortion in present conditions] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Kyivskyy un-t im. T. Shevchenka. Kyiv. 20 s. [in Ukr.]
17. Nikitenko, S. V. (2004) *Profilaktyka koryslyvykh ta koryslyvo-nasyl'nyts'kykh zlochyniv, skoye-nykh zhinkamy na tli narkomaniyi* [Prevention of mercenary and mercenary-violent crimes committed by women on the drug addiction background] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / KHNUVS. Kharkiv. 214 s. [in Ukr.]
18. Nykyforchuk, D. Yo., Vasylynchuk, V. I., Kozachenko, O. I. ta in. (2011) *Protydiya hrabezham operaty-vnymy pidrozdilamy MVS Ukrayiny* [Combatting robberies by operational subdivisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] : navch. posibnyk ; za zah. red. O. M. Dzhuzh. Khmel'nyts'ky : KhNU. 115 s. [in Ukr.]
19. Pashkovskiy, V. A. (1980) *Problemy borby s krazhami, grabezhami i razboiyami* [Problems of combating thefts, robberies and burglaries] : ucheb. posobiye. M. : VNII MVD SSSR. 280 s. [in Russ.]
20. Petrov, D. V. (2015) *Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannya hrabezham i rozboiyam, shcho vchynyayut'sya nepovnolitnymi u hromads'kykh mistyakh* [Criminological description and prevention of robberies and burglaries committed by minors in public places] : dys. ...kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Nats. akad. prokuratury Ukrayiny. Kyiv. 255 s. [in Ukr.]
21. Podobnyy, O. O. (2013) *Teoretychni, pravovi ta orhanizatsiyno-taktychni osnovy operatyvno-rozshukovoyi diyal'nosti orhaniv vnutrishnikh sprav u borot'bi z koryslyvo-nasyl'nyts'koyu orhanizo-vanoyu zlochynnisty* [Theoretical, legal and organizational-tactical bases of operational-search activities of internal affairs bodies in combatting mercenary-violent organized crime] : avtoref. ... dys. d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / NU «Odes'ka yurydychna akademiya». Odesa. 40 s. [in Ukr.]
22. Popovich, O. M. (2000) *Krimynologicheskaya kharakteristika gruppovykh korystno-nasil'stvennykh prestupleniy i ikh preduprezhdeniye organami vnutrennikh del* [Criminological description of group mercenary and violent crimes and their prevention by internal affairs bodies] : dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.08 / Akad. MVD RF. M. 165 s. [in Russ.]
23. Smagorinskiy, B. P. (1986) *Operativno-rozysknaya taktika i organizatsiya raskrytiya krazh, grabezhey, razboynykh napadeniy i moshennichestv* [Operational-search tactics and the organization of disclosure of thefts, robberies, burglaries and frauds] : ucheb. posobiye. Minsk : MVSh MVD SSSR. 78 s. [in Ukr.]
24. Tishchenko, V. V. (2003) *Kontseptual'ni osnovy rozsliduvannya koryslyvo-nasyl'nyts'kykh zlochyniv* [Conceptual bases of investigation of mercenary-violent crimes] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / ONYUA. Odesa. 445 s. [in Ukr.]
25. Khirsin, A. V. (2006) *Kryminalistychno zabezpechennya rozsliduvannya koryslyvo-nasyl'nyts'koyi orhanizovanoyi zlochynnoyi diyal'nosti* [Forensic support of the investigation of mercenary and violent organized crime] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / KNUVS. Kyiv. 291 s. [in Ukr.]
26. Shcherbakova, H. V. (2006) *Pochatkovyy etap rozsliduvannya rozboiyiv, vchynenykh z metoyu zavolodinnya pryvatnym maynom hromadyan* [The initial stage of the investigation of robberies committed to seize private property of citizens] : dys. ...kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / KNUVS. Kyiv. 200 s. [in Ukr.]
27. Yanyts'ka N. V. (2000) *Hrupova koryslyvo-nasyl'nyts'ka zlochynnist' molodi i yiyi poperedzhennya* [Group mercenary and violent crime of youth and its prevention] : avtoref. dys. ...kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / NAVSU. Kyiv. 20 s. [in Ukr.]

SUMMARY

Maryna O. Voloshyna. Promising directions of scientific research on the issues of operational-search combatting mercenary and violent crimes in Ukraine. The article deals with issues of scientific elaboration of the problems of counteracting mercenary and violent crimes in Ukraine and the main directions of their scientific research. The article analyzes the main provisions of modern scientific developments in the field of criminal law, criminology, criminalistics, the theory of operational-search activity. The author, based on the analysis of existing points of view, the results of personal research, expresses his attitude to the aforementioned issue and proposes qualitatively new approaches to defining promising areas of scientific research on the issues of operational-search counteraction to mercenary and violent crimes in Ukraine. It is determined that the purpose of the article is to analyze the current state of scientific development of problems of operational and investigative counteraction to mercenary and violent crimes in Ukraine and outline promising areas of research on operational and investigative counteraction to mercenary and violent crimes in Ukraine in modern conditions.

In the article the author analyzes in detail the scientific works of domestic scientists of different times on various aspects of combating mercenary and violent crime. In particular, issues of criminal law, criminology, forensic, criminal procedure and operational and investigative nature are studied. It is noted that in the territory of independent Ukraine a large number of scientists have studied the problematic issues of operational and investigative counteraction to mercenary and violent crimes both at the level of dissertations and at the level of scientific articles and textbooks.

The author argues that the study of dissertations and monographs in recent years indicates a lack of general theoretical and organizational and tactical issues of operational and investigative counteraction

to mercenary and violent crimes in Ukraine. Today remain: undefined and undeveloped: issues of normative-legal regulation of operative-search counteraction to mercenary-violent crimes; determining the features of operational and investigative characteristics of mercenary and violent crimes in Ukraine; content and directions of improvement of information-analytical support of operative-search counteraction to mercenary-violent crimes; directions of internal and external cooperation of the National Police units in combating mercenary and violent crimes in Ukraine; tactical features of operational and investigative measures to combat mercenary and violent crimes in Ukraine, etc.

Key words: *crime, mercenary and violent crimes, motives for committing crimes, operational search activity, counteraction to crimes.*

УДК 343.12

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-263-269

Дар'я ЛАЗАРЄВА®
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ОСІБ ІЗ ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Здійснено системний аналіз понятійного апарату визначення психічних розладів у чинному національному законодавстві (кримінально-правовому та у сфері охорони здоров'я), за результатами якого констатовано відсутність єдиного підходу до визначення цього терміну. Розглянуті процесуальні та тактичні особливості допиту осіб із психічними розладами, а також з'ясовано випадки визнання показань цієї категорії осіб допустимим доказом у кримінальному провадженні.

Ключові слова: *психічні розлади, психічні вади, особи з психічними розладами, допит, допит осіб із психічними розладами, показання, докази, допустимий доказ.*

Постановка проблеми. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічні та поведінкові розлади є надзвичайно поширеними і вражають до 25 % усіх людей у певні періоди їхнього життя. У країнах Європи до 30 % усіх звернень громадян до лікарів загальної практики пов'язано із психічним неблагополуччям [1].

Станом на кінець 2017 року 961 418 жителів України перебували на обліку через розлади психіки та поведінки, з них 519 687 осіб потребували диспансерного нагляду та 441 731 особа – консультативного [2].

При цьому на кінець 2016 року 972 941 особа перебувала під психіатричним наглядом, з яких 526 795 осіб перебували на диспансерному обліку та 446 146 осіб були взяті під консультативний нагляд [3].

Незважаючи на візуально позитивну динаміку розвитку психіатричної захворюваності в нашій державі, справжня кількість людей із тими чи тими порушеннями психічного здоров'я може істотно відрізнятися від офіційних даних. Саме тому набуває актуальності проблема забезпечення прав та процесуальних гарантій вказаної категорії осіб на стадії досудового розслідування.

Проте з'ясування особливостей проведення слідчих дій за участі психічно хворих осіб, особливо в умовах відсутності одноманітного понятійного апарату визначення психічних розладів у кримінальному процесуальному законодавстві, а також надання належної оцінки такому виду доказів як показання свідка або потерпілого з розумовими чи фізичними вадами щодо їх допустимості зумовлюють різні погляди на те, чи може така особа брати участь у проведенні слідчих дій, зокрема бути допитаною під час досудового розслідування [4].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідженню проблеми захисту прав осіб із психічними розладами та особливостям проведення досудового слідства за їх участі присвятили свої праці С. Антипова, В. Кузьменко,

© Лазарева Д. В., 2020

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5987-6643>

lazareva_d@ukr.net